

Fiskar i Saxån och Braån

Sammanställning av de vanligaste fiskarterna som förekommer i Saxån Braån. En kort presentation av var art finns också.

Elfiske i forskningssyfte

Ål - *Anguilla anguilla*

Foto, Biopix.dk

Ålen är allätare med allt från fisk, insektslarver och plankton till sorkar och kopparödlor på matsedeln.

Under våren och sommaren vandrar det upp ål i så gott som samtliga skånska vattendrag. Eftersom ålen föredrar varma och näringsrika vatten (den slutar äta när vattentemperaturen går under 10 C) håller den sig i regel till vattendragets nedre delar. Utbredningsområdet är tydligt koncentrerat till slättområdena, arten saknas nästan helt på åsarna och i norra Skåne.

Ingen annan svensk fisk kan mäta sig med ålen när det gäller att ta sig fram till avlägsna och svåråtkomliga åar och dammar. Genom att slingra sig fram bland mossa och fuktigt gräs kan den till och med "gå på land" för att ta sig förbi vattenfall, dammbyggen och andra vandringshinder.

Elritsa - *Phoxinus phoxinus*

Foto, Biopix.dk

Elritsa är allmänt spridd över hela Sverige, den förekommer både i rinnande och stillastående vatten. Undersökningar visar att elritsan är bland de mest försurningskänsliga fiskarterna. Under de senaste 30 åren har arten försvunnit från flera vattendrag troligen pga försurning. I Skåne förekommer elritsan främst i mindre bäckar och åar, där den uppträder i täta stim och är aktiv under dagen. Förutom rika förkomster i Saxån-Braåns vattensystem saknas arten i stort sett helt i slättlandskapet.

När den österrikiske professorn och nobelpristagaren Karl von Frisch studerade födosöksbeteendet i stim upptäckte han av en tillfällighet att fiskar har möjlighet att meddela sig med varandra på kemisk väg, det vill säga medelst lukt eller smak. Skadade elritsor avger någon form av doftämne som sprids i vattnet och får övriga medlemmar att söka skydd.

Id - *Leuciscus idus*

Resultat från undersökningar visar att arten gått tillbaka i västra Skåne. Runt om i Sverige förekommer iden vida spridd i ett stort antal sjöar och vattendrag. Arten finns dessutom i stora delar av Östersjön och i Öresund där den tillbringar större delen av sina liv i brackvattnemiljö. På vissa håll går iden upp i sötvatten under senhösten för att övervintra men det är främst i samband med leken och under de första yngelmånaderna man hittar den i sötvatten. Det är en stor och kraftig fisk som utan problem kan forcera strida strömmar och, om det är nödvändigt hoppa över mötande hinder.

Under den första yngeltiden går iden i stora stim i lugna åpartier där den livnär sig på djurplankton. Efterhand som ynglen växer övergår de till en kost på insekter, snäckor och andra bottenlevande djur. Med tiden ökar även andelen fisk, och stora exemplar är i huvudsak fiskätande.

Mört - *Rutilus rutilus*

Mörten är en av de vanligaste och mest spridda fiskarna i Sverige. Man hittar den framförallt i sjöar och i lite djupare åar. I rinnande vatten finns mörten främst i de nedre delarna av vattendragen. Den är mycket känslig för försurning. I takt med att försurningen tilltagit har den försvunnit från de mest drabbade områdena i de norra delarna av Skåne.

Ynglen äter främst djurplankton, men lokalt kan även kiselalger och blågrönalger vara

viktiga som föda. Mörten är tämligen ensam om att äta blågrönalger vilket gör att den klarar sig bättre än många andra arter i starkt övergödda vatten. Större mörtar är allätare som rotar igenom botten sediment i jakt på maskar, snäckor, musslor, insektslarver, alger och växter. I motsats till arter som blir fiskätande när de blir stora, uppträder mörten i stim under hela sin levnad.

Sandkrypare - *Gobio gobio*

Foto, Biopix.dk

Utanför Skåne är arten mycket sällsynt och numera endast känd från södra Småland och västra Blekinge. Som namnet och munnens placering antyder är sandkryparen huvudsakligen en bottenlevande fisk. Förekommer både i sjöar och i åar på områden med sand och grusbotten. På den svenska rödlistan är den klassad som sårbar på grund av sin mycket begränsade utbredning i Sverige och kravet på grus- och sandbotten för framgångsrik lek.

Som liten livnär den sig främst på djurplankton. Efterhand blir ynglen allt mer bottenbundna och i samband med det övergår de till att äta bottenlevande smådjur. De fullvuxna sandkryparens föda består av mindre djur som: daggmaskar, sötvattensmärlor, snäckor och bottenlevande insektslarver. Uppträder vanligtvis i grupper bestående av 5-20 individer, där de födosöker dagtid.

Grönling - *Barbatula barbatula*

Foto, Biopix

Arten har en västlig utbredning i södra Sverige, med ursprungliga bestånd i Skåne och Halland. Utanför Skåne är arten mycket sällsynt. På 1960-talet var grönlingen en stor sällsynthet även i Skåne med bara tre kända lokaler. I takt med att vattenförhållandena har förbättrats har en i närmaste explosionsartad ökning skett.

Grönlingen håller sig gömd under dagen och är som aktivast under dygnets mörka period. Den föredrar miljöer med syrerikt vatten men kan under extrema förhållanden klara sig genom att svälja luft och sedan ta upp syret genom tarmväggen. Förekommer i täta bestånd på strömmande partier med sten- och grusbotten oftast på motsvarande lokaler där öringen är talrik. Istället för att lokalisera födan med synen använder den de sex skäggtömmarna för att känna sig fram.

Grönlingen klassas som sårbar på den svenska rödlistan på grund av sin begränsade utbredning i Sverige.

Gädda - *Esox lucius*

Foto, Biopix.dk

Gäddan är en rovfisk med smygjakt och överrumpling som specialitet. Den förekommer vida spridd såväl i slättbygderna som i norra Skåne. I södra Skåne hittar man den oftast i de nedre delarna av vattendragen där den står och lurpassar inne bland vegetation längs stränderna.

Den har ett mycket välutvecklat sidlinjeorgan med känselreceptorer till och med på huvudet, med vars hjälp den kan känna närvaron av andra fiskar långt innan den kan se dem. Även om den kan fånga byten enbart med hjälp av känslan är synen det viktigaste sinnet vid födosöket. Gäddans ögon sitter nära varandra och långt fram på huvudet vilket gör att den får ett mycket bra stereoskopiskt seende.

I Skåne leker gäddan normalt i mars, strax efter islossningen. De nykläckta ynglen äter mest djurplankton, med eferhand som de växer ökar andelen insekter. Först när de närmar sig 20 cm börjar de äta fisk och förutom fisk även andungar, sorkar, kräftor och grodor. Stora gäddor tar stora byten och små gäddor små byten.

Öring - *Salmo trutta*

Den öring som finns i Saxån är av havsvandrande typ. Leken sker under hösten och vintern på botten med grus och sten. Öringungarna stannar ett till två år på uppväxtområdena varefter de vandrar ut i havet som smolt vid en storlek av 12-20 cm. Efter 2-4 år i havet återvänder öringen för lek, oftast på samma områden där de har kläckts och växt upp. Beståndet av öring har i Saxån tidvis, på grund av föroreningar, varit helt eller delvis utslaget. Det har därför planterats ut öring vid flera olika tidpunkter under de sista 50-åren. Kontinuerligt sker det dessutom en spontan spridning av öring från närliggande vattendrag.

Småspigg - *Pungitius pungitius*

Småspiggen är mycket känslig för predation (förekomst av rovfiskar). Rädslan för rovfiskar avspeglar sig mycket tydligt i dess miljöval. I regel hittar man den på mycket grunt vatten, ofta bara några få centimeter djupt, och inte sällan tillsammans med sin större släkting - storspiggen. Finns det rovfisk vattendraget söker sig småspiggen antingen till områden med tät växtlighet där den kan hålla sig gömd, eller så försvinner den helt från vattendraget.

Arten är däremot mycket tolerant mot olika typer av föroreningar vilket gör att den kan förekomma i stora antal i miljöer där fiskfaunan i övrigt har slagits ut. Av den anledningen var småspiggen mycket vanlig till och med i de större åarna på 1960-talet. Efterhand som vattenkvaliteten har förbättrats, och andra fiskarter kommit tillbaka, har småspiggen försvunnit från många lokaler.

Småspiggen livnär sig framför allt på djurplankton och små bottenlevande insektslarver. Under sommaren äter den även fiskägg och yngel.

Storspigg - *Gasterosteus aculeatus*

Foto, Biopix.dk

Storspiggen återfinns rikligt i de kustnära vattendrag runt hela Skånes kust och förekommer i flera, sinsemellan mycket olika miljöer. Förutom i havet och längs kusterna kan man hitta den i dammar, vegetationsrika diken och mer snabbt rinnande åar. Dess beteende är till stor del beroende av vilken miljö den förekommer i. I diken längs Öresund och på Sydkusten hittar man dem en och en, eller i små grupper, ofta tillsammans med småspigg och små öringar. I större vattendrag är den mer social och ibland förekommer den i stim tillsammans med elritsa och öring.

Födan består huvudsakligen av djurplankton och bottenlevande insektslarver, i mindre omfattning äter den även vattenväxter och växtplankton - främst kiselalger.

Bäcknejonöga - *Lampetra paneri*

Bäcknejonöga är en vanlig art i norra och mellersta Skåne. Utbredningsområdet sträcker sig ner längs Linderödsåsen till Österlen. Utanför skogsbygderna är arten däremot mycket sällsynt, undantaget utgörs av ett fynd i vardera Saxån och Råån.

Bäcknejonöga tillhör gruppen rundmunnar, en grupp vattenlevande ryggradsdjur, som på grund av att de är ållika och lever i vatten brukar räknas in bland fiskarna. De fullvuxna rundmunnarna skiljer sig dock från fiskarna på flera viktiga punkter. Till att börja med saknar de käkar, istället har de en nedåtvänd sugskål med raspande horntänder. Andra påfallande skillnader är skelett av brosk, avsaknaden av pariga fenor, förekomsten av en ensam näsöppning mitt i pannan och sju separata gälar utan gällock. Bäcknejonögat tillbringar större delen av sitt liv nedgrävd i sediment där den livnär sig på alger, små encelliga djur och organiskt material som de filtrerar fram från botten.

I samband med leken mister dock det annars så tillbakadragna djuret all sin försiktighet. För den som vill se lekande bäcknejonögon kan det löna sig att titta lite extra noga på skogsåsarernas grusbotten i mitten av maj. Efter leken dör de vuxna djuren.

Abbore – *Perca fluviatilis*

Foto, Biopix.dk

Vanligtvis blir abborren 20-40 cm lång, men vissa exemplar kan bli drygt 50 cm långa. Den har kamformade fjäll, och på främre sidan av huvudet finns munnens överkäke och underkäke, ett par näsborrar och ögonlockslösa ögon. På de bakre sidorna finns gällocket, som skyddar gälarna. Det finns också ett sidlinjeorgan som är känsligt för vibrationer i vattnet. De har ett par bröst- och bukfenor. Den har två ryggfenor, där den första är taggig och den andra mjuk. Den har även en taggig analfena och en stjärtfena.

Abborren är företrädesvis bottenlevande men stora abborrar jagar ofta ytligt levande stimfiskar som löja, stäm och liknande på kvällen. Abborren är framför allt en sötvattensfisk, men lever också i Östersjöns brackvatten, och även i Bottenhavets inte så salta vatten.

Abborren leker på sensvåren, och för att sprida sina gener har den utvecklat ett märkligt lek beteende. Honorna lägger rommen på grenar, stenar eller vattenväxter. Hannarna cirklar runt henne för att befrukta äggen. När hon med jämna mellanrum byter underlag eller ändrar riktning, fortsätter den hane som cirklade runt henne att befrukta den redan lagda rommen. Med honan följer istället de andra hanarna, så att ägg som läggs på det nya underlaget kommer att befruktas av en ny hane. Rommen läggs i långa mjölkvita, sammanhängande strängar.

Källa; Wikipedia, sv